

Obsah

Životní příběh Karla Zemana, část první	1
Inspirace	2
O filmu Cesta do pravěku	2
Technika děleného obrazu	2
Trikové scény s dokreslovačkou	2
Trikové scény s představeným modelem	3
Trikové scény s loutkami herců	3
Animace pravěkých tvorů	3
O filmu Vynález zkázy	3
O filmu Baron Prášil	4
Životní příběh Karla Zemana, část druhá	4
Filmografie	5

Životní příběh Karla Zemana, část první

Mélièsův nástupce a kouzelník filmového plátna, jak byl často nazýván, se narodil v Ostroměři u Nové Paky. Geniální průkopník trikových filmů je dodnes jako jeden z mála českých režisérů uznávanou osobností světové kinematografie. Narodil se 3. listopadu 1910.

Od dětství obdivoval loutky a hrál v loutkovém souboru. I přes svůj výtvarný talent jeho rodiče trvali na tom, aby vystudoval obchodní školu v Kolíně. V 17 letech se na základě novinového inzerátu vydal do jihofrancouzské Aix-en-Provence, kde studoval reklamní výtvarnictví. Ve Francii rád navštěvoval kina, zejména ho zajímaly animované filmy. Získané znalosti pak využil ve svém prvním animačním pokusu – reklamě na mýdlo.

Po celé mládí hodně cestoval, prošel Maroko, Egypt, Jugoslávii i Řecko.

Po vojně pracoval v reklamě. Jako zástupce Baťovy firmy měl v roce 1939 na delší dobu odjet do marocké Casablanky. Kvůli chybějícímu ověření tehdejších protektorátních úřadů ale nakonec nevycestoval.

Nastoupil poté jako vedoucí reklamního oddělení do Domu služeb v Brně. V roce 1943 přijel režisér Elmar Klos natočit reportáž o aranžérské soutěži, v níž Zeman zvítězil. Jeho práce natolik Klose zaujala, že mu nabídl práci v kudlovských ateliérech ve Zlíně. Tak začala profesní kariéra budoucího slavného filmového režiséra a výtvarníka.

Inspirace

Jako materiál k animaci se křehké a neohebné sklo může zdát zcela nevhodné. Přesto si ho Karel Zeman zvolil v roce 1949 pro jeden ze svých prvních filmů. Dokázal mu vdechnout život, a představil tak nové možnosti animovaného filmu. Sestřih jeho filmového klenotu vidíte na obrazovce. Film vznikl metodou pookénkového snímání za použití zde vystaveného typu kamery.

O filmu Cesta do pravěku

Populárně naučný film z roku 1955 vypráví příběh čtyř chlapců, kteří se vydají na dřevěné loďce proti proudu času. Toto průkopnické dílo prostřednictvím napínavého děje sděluje divákovi množství informací. Celé generace dětí se díky němu seznámily s minulostí naší planety, s dávno vyhynulými rostlinami a živočichy, které poprvé spatřily v pohybu zásluhou kreativity a trikového umění Karla Zemana. Při práci vycházel Karel Zeman z vědeckých poznatků a spolupracoval s paleontologem Josefem Augustou.

Dílo je jedním z nejlepších dětských dobrodružných filmů světové kinematografie. O jeho popularitě svědčilo i uvedení v americké distribuci v roce 1960 s novým rozšířeným úvodem.

Technika děleného obrazu

Technika děleného obrazu umožnila kombinovat reálné záběry s pookénkovou animací. Principem je dvou nebo vícenásobná expozice téhož filmového políčka, ze kterého se vždy osvětlí pouze určitá část, zbytek je překrytý maskami. Po každé expozici se filmový negativ vrací na začátek záběru, zakryje se natočená část filmu a následuje expozice původně zakryté části záběru.

Trikové scény s dokreslovačkou

Dokreslovačka perspektivně spojuje reálnou scénu s malbou na desce nebo skle, které je umístěno cca 1,5–3 m před kamerou. To umožňuje ve filmu vytvořit iluzi prostředí, které neexistuje nebo by bylo příliš nákladné ho postavit.

Karel Zeman takto vytvářel obraz pravěké krajiny. Pro plynulé napojení reálného prostředí a dokreslovačky mistrně využíval reálných stínů v přírodě a odrazů ve vodě.

Trikové scény s představeným modelem

Představený model umožnil natáčet kombinované záběry herců a pravěkých zvířat v reálném čase. Díky využití perspektivy malý model zvířete umístěný blízko před kamerou působí ve výsledném záběru jako gigantický pravěký tvor. Pomocí částečně pohyblivých modelů a dokreslovačky Zeman vytvářel dokonalé iluze pravěku.

Trikové scény s loutkami herců

U náročných trikových scén nahradil Karel Zeman živé herce loutkami, aniž by to divák poznal. Při natáčení v reálném čase rozpohyboval loutky pomocí táhel nebo mechanických strojků.

Zmenšená loutka herce Zemanovi umožnila natáčet či animovat technologicky a perspektivně náročné záběry v malém měřítku. Tak mohly vzniknout scény, které by jinak nebylo možné realizovat z finančních nebo technických důvodů.

Animace pravěkých tvorů

Pro ztvárnění pravěkých tvorů použil Karel Zeman celou škálu filmových postupů. Typické pro jeho tvorbu bylo, že plynule přecházel z jedné techniky do druhé. Nejčastěji animoval modely zvířat klasickým pookenkovým snímáním v ateliéru. Velikosti loutek se pohybovaly v rozmezí od 30 do 40 cm. Některá zvířata vytvořil metodou ploškové animace, někdy také v kombinaci s plastickými prvky (například hlavy).

V exteriérech používal modely ovládané táhly a lanky nebo návleky, do kterých byl oblečený člověk. Ve scéně se stegosaurom neváhal vyrobit obrovský model v životní velikosti. Animaci zvířat kombinoval střihem se záběry skutečných zvířat z přírodopisných filmů.

Důležitou roli při oživení pravěkých zvířat hrálo také ozvučení. Protože hlasy pravěkých tvorů neznáme, vypůjčil si je Zeman od současných zvířat a upravil je tak, aby byly přesvědčivé.

O filmu Vynález zkázy

V roce 1958 tento snímek obletěl doslova celý svět, byl ověnčen cenami a stal se jedním z nejvýznamnějších filmů 20. století. Mimo jiných ocenění získal Velkou cenu na světové výstavě EXPO 58 v Bruselu.

Jedná se o první film Karla Zemana natočený na motivy Julesa Vernea. Autor si zde vyzkoušel nový výtvarný styl, jímž oživuje v černobílém provedení rytiny prvních

ilustrátorů Verneových knih Édouarda Rioua a Léona Benetta. Tento styl pak celý život rozvíjel a uplatňoval v něm svůj vizionářský pohled.

Verneův nadčasový příběh o zneužitém vynálezci, jehož dílo v rukou zločinců ohrozí celý svět, papírové kulisy a výrazná stylizace – to vše se podílí na unikátní vizuální podobě a neopakovatelné atmosféře díla.

Mimořádný význam filmu dokazuje jeho uvedení v New Yorku, kde se promítal v 96 kinech současně.

O filmu Baron Prášil

V roce 1961 natočil Karel Zeman nejlepší filmové zpracování světoznámé knihy Gottfrieda Augusta Bürgera. Neuvěřitelná dobrodružství chlubitivého barona ožívají ve filmu oslavujícím obrazotvornost a odvahu snů a básníků.

Zeman se inspiroval rytinami knižního vydání z roku 1862, jejichž autorem je jeden z největších ilustrátorů 19. století Gustav Doré. Vizuálně podmanivého stylu dosáhl Zeman následným barevným tónováním černobíle natočeného materiálu.

Prášilovo humorné vyprávění kontrastuje s romantickým příběhem moderního fantasy Toníka, jenž se stává baronovým sokem v lásce. Vedle Miloše Kopeckého v titulní roli se ve filmu objevuje tehdejší česká herecká elita.

Film získal mnoho zahraničních cen, mimo jiné v Cannes či Locarnu. Americký režisér a člen Monty Python's Terry Gilliam přiznává, že jeho snímek Dobrodružství Barona Prášila (1988) byl prvotně inspirován Zemanovou verzí.

Životní příběh Karla Zemana, část druhá

Zeman byl často nucen bojovat s obtížnými podmínkami v technicky nedostatečně vybavených kudlovských ateliérech. Ani pracovníci, se kterými začínal, mnohdy neměli s natáčením valné zkušenosti. Vše se stejně jako Zeman učili sami, postupně však vznikl sehraný tvůrčí tým.

Cesta do pravěku z roku 1955 se pro režiséra stala průlomovým dílem, prvním filmem kombinujícím hranou, animovanou a loutkovou složku. O čtyři roky později mu Vynález zkázy přinesl světovou slávu.

V Baronu Prášilovi a následujících dvou verneovkách Zeman i nadále využíval svých úspěšných trikových postupů, aby se v 70. letech nejen pro svou lásku k dětem a touhu

tvořit pro ně, ale i kvůli náročnosti natáčení hraných filmů, opět vrátil k animovaným filmům.

Mezi Zemanovy blízké spolupracovníky patřili hudební skladatel Zdeněk Liška, animátor Arnošt Kupčík, produkční Karel Hutěčka a také jeho dcera Ludmila – od Pohádek tisíce a jedné noci spoluvýtvarnice jeho filmů.

Na konci 70. let režisérovi hrozila ztráta zraku, nemoc však překonal a pokračoval ve své tvorbě.

V závěrečné etapě života ho trápily problémy se srdcem. Karel Zeman zemřel ve Zlíně 5. dubna 1989.

Filmografie

- 1945 Vánoční sen
- 1946 Pan Prokoup: Podkova pro štěstí
- 1946 Křeček
- 1947 Zatopená zahrádka
- 1947 Pan Prokoup v pokušení
- 1947 Pan Prokoup ouřaduje
- 1947 Pan Prokoup na brigádě
- 1948 Pan Prokoup filmuje
- 1949 Pan Prokoup vynálezcem
- 1949 Inspirace
- 1950 Král Lávrova
- 1952 Poklad Ptačího ostrova
- 1955 Pan Prokoup, přítel zvířátek
- 1955 Cesta do pravěku
- 1957 Pan Prokoup detektivem
- 1958 Černý dým
- 1958 Vynález zkázy
- 1959 Pan Prokoup akrobatem
- 1960 Laterna magika II
- 1961 Baron Prášil
- 1962 Kouzelný svět Karla Zemana
- 1964 Bláznova kronika
- 1964 Bez pasu a bez víza z Kudlova do San Franciska
- 1966 Ukradená vzducholod'
- 1970 Na kometě
- 1974 Pohádky tisíce a jedné noci
- 1977 Čarodějův učeň
- 1980 Pohádka o Honzíkovi a Mařence